

Újra az árva művekről*

2011. május 24-én végre napvilágot látott az Európai Bizottság (a továbbiakban: Bizottság) javaslata az árva művek egyes megengedett felhasználási módjairól szóló irányelvről (a továbbiakban: irányelv-javaslat).¹

A javaslat benyújtását egy hosszú és nehéz előkészítő folyamat végállomásaként, a kitűzött cél elérésében pedig természetesen csak egy köztes – bár kétségkívül fontos – állomásként lehet értékelni. A Bizottságnak a szerzői jogért is felelős, belső piaci ügyekért felelős biztosa ugyanis már 2010. március 22-i, európai parlamenti meghallgatásán² bejelentette, hogy a Bizottság szándéka az, hogy még 2010 végén irányelv elfogadására irányuló javaslatot tegyen a Tanácsnak és az Európai Parlamentnek, amely elsősorban az árva művek helyzetét kezelni kívánó nemzeti rendszerek kölcsönös elismerésére fog irányulni. A Bizottság 2010-es munkaterve³ már ennek alapján rögzítette az árva művek egyes felhasználási engedélyezésének harmonizációjára vonatkozó irányelv-javaslat benyújtásának tervét. Eszerint a

jogalkotási kezdeményezés jogalapot kell, hogy biztosítson az EU könyvtárai számára az árva művek szkennelésére és elektronikus úton való megjelenítésére. Az erre épülő, a Bizottság (és elsősorban Tilman Lüder, a Bizottság szerzői jogi osztálya akkori vezetője) által adott előzetes tájékoztatások szerint a javaslatnak két meghatározó elemet kell tartalmaznia:⁴ egyrészt a gondos keresés (diligent research) feltételeit, amit minden tagállamnak be kell vezetnie az általa egyébként szabadon megválasztott szabályozási modell részeként, másrészt az egyik tagállamban lefolytatott gondos keresés másik tagállamban való elismerésének elvét (mutual recognition).

A dosszié benyújtása az eredetileg tervezetthez képest (2010. október) jelentősen megkésett, a Bizottság folyosóin terjedő pletykák szerint mivel a Bizottság egyes egységei között vita volt a javaslat hatályát illetően. A minimum-program szerint a javaslat az irodalmi (szöveges) művekre terjedt volna ki, egy ambiciózusabb jogalkotás esetén az audiovizuális alkotások is a hatálya alá kerültek volna. Az ügy jelenlegi állása (a kibocsátott irányelv-javaslat) szerint ez utóbbi álláspont kerekedett felül, még ha nem is teljes sikerrel, vagy legalábbis komoly kompromisszumokkal. A bizottsági háttérviták lefolytatása során sem telt azonban az idő haszontalanul: a spanyol elnökség például a témában elnökségi konferenciát tartott, amelyen a magyar államot a jelen cikk szerzője képviselte, előadásában a magyar modellt bemutatva.⁵ Belgium, Lengyelország, Németország, Nagy-Britannia kezdte el előkészíteni saját nemzeti választ a jelenségre. Az európai, harmonizált megoldást nyújtani

* A szerző 2004-ben végzett az ELTE ÁJK-n, PhD fokozatát ugyanott 2010-ben szerezte. Jelenleg a Károli Gáspár Református Egyetem egyetemi adjunktusa, a ProArt Szövetség a Szerzői Jogokért tanácsadója.

kívánó dosszié benyújtására viszont gyakorlatilag a belga és a magyar elnökség is csak várhatott, a javaslat érdemi vitája a nemzeti szakértői egyeztetések lefolytatását követően a lengyel elnökség alatt kezdődhet meg.

Magyar szempontból az irányelv-javaslat nyilvánosságra hozatala és érdemi vitájának megkezdése mindenképp fontos lépés, mivel a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (a továbbiakban: Sztj.) korábbi, az árva művek problémáját nemzeti szinten kezelni kívánó módosításának kodifikációs és gyakorlati tapasztalatai alapján egyaránt az mondható el, hogy az árva jogok gyakorlásával kapcsolatos célok egy része (például a több területre kiterjedő engedélyezés) nem valósítható meg nemzeti keretek között, illetve a művek tömeges digitalizálásával és online hozzáférhetővé tételével kapcsolatos jogi jellegű nehézségek az egyedi engedélyezési rendszerben nem oldhatók fel hatékonyan. (Maga a bizottsági javaslatához fűzött hatástanulmány is utal a központi engedélyezési modell alapvető problémáira.⁶

A magyar megoldással kapcsolatban erre legutóbb id. Dr. Ficsor Mihály, a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala mellett működő Szerzői Jogi Szakértő Testület elnöke az ALAI 2011-es dublini konferenciáján⁷ világított rá.)

A jelen cikk szerzőjének nem titkoltan szívügye a kérdés: korábbi publikáciomban már foglalkoztam a problémakör beazonosításával és a jogalkotási úton választható megoldási lehetőségekkel, a választott magyar megoldásra is kiterjedő elemzésben.⁸ E tanulmányra építve, és az ebben foglalt megállapításokat nem ismételve a jelen elemzésben elsősorban a benyújtott irányelv-javaslat célját, tartalmát, a többi közösségi aktushoz való viszonyát kívánja elemezni. A tanulmány nem foglalkozik az irányelv magyar jogba való átültetésének nehézségeivel: részben mivel ez egyelőre nem aktuális, részben mivel a magyar Kormány álláspontja egyelőre nem is ismert a témában.⁹

1. AZ IRÁNYELV-JAVASLAT TÁRGYI HATÁLYA

1.1. Árva művek, árva jogok

Az irányelv-javaslat 2. cikkének (1) bekezdése alapján árva műnek nevezünk minden olyan művet, amelynek felhasználásához engedély lenne szükséges, de gondos keresés után sem ismert a jogosult, illetve nem tudható, hol tartózkodik. Érdemes itt megtenni azt a terminológiai pontosítást, hogy az „árva mű” pontatlan kifejezés, hiszen számos esetben egy szerzői jogi védelem alatt álló szerzői mű felhasználásához egyáltalán nem szükséges engedély. Például mert az éppen szabad felhasználás: ilyen lehet egyébként a magyar jog szerint a könyvtári műpéldányok egyes kiemelt, az irányelv-ja-

vaslatban is említett célokra való többszörözése. Vagy éppen nem is szükséges keresni a jogosultat, mert van elérhető, pontosan beazonosítható képviselője, így például a közös jogkezelő szervezet, illetve a felhasználási engedély továbbadására jogosult felhasználó. Emiatt pontosabb lenne árva jogok és nem árva művek tekintetében szabályozni – amelyeknek a gyakorlása nem megoldott egy művel kapcsolatban, és amelyek közül egyesek gyakorlására az irányelv-javaslat speciális rezsimet állít fel.

1.2. Az érintett műtípusok

Az irányelv-javaslat hatálya alá 1) egyes műtípusok körébe tartozó művek 2) azon műpéldányai tartoznak, amelyeket 3) az irányelv-javaslatban meghatározott intézményi kör kíván felhasználni, és ezek közül is azokra a művekre, amelyeknek 4) az első nyilvánosságra hozatala az EU valamely tagállamában történt meg először.

Az irányelv-javaslat tárgya és hatálya címet viselő 1. cikke határozza meg azokat a műtípusokat, amelyekre a hatálya kiterjed: eszerint a szabályozás három, jellemzően a közgyűjtemények körébe tartozó alkotástípust érint. Előszörban a szöveges művek tartoznak ide (az irányelv-javaslat megfogalmazásában a könyvben, újságban, napilapban, magazinban publikált alkotások vagy más írások – lényegében bármilyen szöveges mű), valamint ide tartoznak egyes viszonylagosan körülírt mozi-, illetve audiovizuális, valamint audio (az irányelv-javaslat – hibás – magyar fordítása szerint: hangzó) alkotások.

Ez utóbbi kör tekintetében több megjegyzést is érdemes tenni: egyrészt a fordítás nem pontos, mivel „hangzó” anyagon a hangfelvételben rögzített irdalmi műveket kell érteni, az „audio work” angol kifejezés lefedi a zeneműveket is, ugyanakkor ezek tekintetében elenyésző az elárulni képes jogok száma, köszönhetően annak, hogy ezek többsége közös jogkezelés hatálya alá tartozik. (Emiatt én a tanulmányban a továbbiakban az audio mű kifejezést fogom használni.) Továbbá az audio művek körébe tarthatnak zeneművek kottában, illetve hangfelvételben rögzítve egyaránt. Az irányelv azt sem rendezi, hogy ha egy mű csak kotta-változatban áll rendelkezésre egy gyűjteményben, akkor az hangfelvételben többszörözhető-e az irányelvi rezsim alapján?

Nem terjed ki az irányelv-javaslat a szoftverekre, képző- és iparművészeti alkotásokra. Bár közgyűjteményekben számos van belőlük és jogosultjaik beazonosításának nehézségei miatt a felhasználhatóságuk is komoly probléma lehet, az irányelv-javaslat nem érinti sem a fotóművészeti alkotásokat, sem a térképeket, sem az építészeti alkotások terveit. (Egyébként más műtípusokat sem, amelyeket nemzetközi egyezmények alapján véd az Európai Unió valamennyi országa. Kimaradtak továbbá az adatbázisok is, amelyek önmagukban és tartalmukban is ki vannak téve az elárulás veszélyének, ide értve ráadásul nem csak a szerzői jogosultakat, hanem az adatbázis-előállítóként sui generis oltalmat élvező jogosultakat is.) Ez azt is jelenti egyúttal, hogy ezek tekintetében nem érvényesülhet az irányelv-javaslat által bevezetni kívánt speciális rezsim, vagyis ezeknek többszörözése, lehívására hozzáférhetővé tétele továbbra is egyedi engedélyezés alá fog tartozni (és jogszerűen praktikusán lehetetlen lesz, ha a felhasználás árva jog gyakorlásának útján valósulna meg).

Emiatt pedig érdemes lenne megfontolni, hogy a kimaradó műtípusok közül legalább azok tekintetében legyen egységes a szabályozás és kerüljenek be az irányelv-javaslat hatálya alá, amely műtípusokat fokozottan érinti az elárulás veszélye, illetve jellemzően fordulnak elő LAMS-intézmények gyűjteményében.

1.3. A kedvezményezett intézmények

Az irányelv-javaslat által lefedett, előbb bemutatott műtípusokba tartozó művek is csak abban az esetben tartoznak ide, ha műpéldányukat valamely kedvezményezett intézmény kívánja felhasználni.

A nyilvánosan hozzáférhető könyvtárak, az oktatási intézmények, múzeumok és archívumok, filmörökséget gondozó intézmények és közszolgálati rádió- és televíziószerzetek (angol nevük betűszóvá alakított változata szerint a LAMS-intézmények) igen heterogén közösséget alkotnak. A nyilvánosság számára hozzáférhető könyvtárak, oktatási intézmények legtöbb esetben nem rendelkeznek felhasználási jogokkal, tevékenységüket – le-

gyen az akár többszörözés, akár a nyilvánosság számára valamilyen módon való hozzáférhetővé tétel (jellemzően haszonkölcsönzés) – szabad felhasználás, vagy törvényi engedély alapján végzik. A múzeumok gyakran polgári jogi – tulajdonosai a gyűjteményükbe tartozó műveknek (a művek egyetlen példányának), de rendszerint ezek az intézmények sem bírnak szerzői jogokkal. A kép- és hangarchívumok, filmörökséget gondozó intézmények, közszolgálati rádió- és televíziószerzetek azonban gyakran a jogok valamilyen módon történt átengedése eredményeként maguk is szerzői jogi vagy kapcsolódó jogi jogosultjai a műveknek. Azt lehet mondani, hogy az előző esetkörökben a műpéldányokkal áll kapcsolatban az intézmény, szerzői jogai nincsenek, az utóbbi esetekben pedig magával az absztrakt művel is és lehetnek szerzői jogai is.

Az irányelv-javaslat szövege arra azonban csak igen pontatlanul utal arra, hogy a műpéldányokkal az intézménynek milyen kapcsolatban kell lennie. Meglehetősen nagy bizonytalanságot okozhat az, ha az intézményekre vonatkozó, az irányelvben rögzített kedvezményes eljárás abban az esetben is lehetséges, ha az érintett műpéldány egyébként nem képezi az intézmény gyűjteményének részét, hanem bárhol más úton került az adott intézményhez (pl. intézményközi kölcsönzés keretében).

Az irányelv-javaslat a 2002. december 31. után készült, nem filmarchívumokban tárolt, közszolgálati (szerzői jogi terminológiával) rádió- és televíziószerzetek által előállított audiovizuális és audio tartalmakat kiveszi az irányelv-javaslat hatálya alól. Ennek okaként az irányelv-javaslat (8) preambulumbekzdése azt jelöli meg, hogy „figyelemmel arra, hogy a rádió- és televíziószerzetek annyiban különös szerepet töltenek be, hogy maguk is előállítanak audio és audiovizuális anyagokat, és hogy intézkedések elfogadására van szükség az árva művek jelenségének jövőbeli visszaszorítása érdekében, indokolt ezen irányelvnek a rádió- és televíziószerzetek állományában lévő művek tekintetében történő alkalmazását időben behatárolni.”

Emögött semmilyen más megfontolást nem látok, mint hogy egy tetszőlegesen kijelölt időponttól kezdve azt kell feltételezni, hogy a jogosultak mind ismertek és elérhetők.

A gondolat figyelemre méltó két szempontból is. Egyrészt az irányelv-javaslat azt feltételezi, hogy az elárulás megakadályozására további (nem feltétlenül jogalkotási) jellegű lépések tétele indokolt. Ez az egyetlen pont az irányelv-javaslatban, amely arra utal, hogy a Bizottságnak szándékában áll további lépéseket is tenni az árva művek jelenségének felszámolása érdekében.

Ez a megközelítés üdvözlendő, mivel egyet lehet érteni azzal, hogy az irányelv-javaslaton túlmutató lépésekre is szükség van a jelenség felszámolásához, ugyanakkor tisztázandó, hogy a cél elérése érdekében milyen további lépéseket is kell tenni. Itt érdemes utalni arra, hogy az i2010 Digitális Könyvtárak program Magas Szintű Szakértői Bizottsága több ajánlást is megfogalmazott ezen a területen és a Bizottság Digitalizálási Ajánlása¹⁰ (amelynek átültetése az Sztj.-be megtörtént) is tartalmaz erre vonatkozóan előírásokat, amelyekre egyébként is indokolt lenne hivatkozni az irányelv-javaslat preambulumban, ezáltal is megerősítve a tagállamok és a Bizottság elkötelezettségét ebben az irányban.

Másrészt ezt a megközelítést nem kizárólag a rádió- és televíziószerzetekhez tartozó művek esetében kellene szemponttá tenni: minden más –

akár nem csak az irányelv-javaslat hatálya alá tartozó – műtípus esetében is lépéseket kellene tenni a művek elárulásának megakadályozására, illetve ki lehetne jelölni általános referencia-dátumot is, amelynek lejártát követően a művek nem kerülhetnek a speciális rezsim alá. Az elárulás elleni lépések bevezetése és a referencia-dátum bevezetése azonban csak együtt értelmes: az előbbiek nélkül ugyanis továbbra is el fognak árulni az alkotások (és más teljesítmények). Ezzel összefüggésben esetleg érdemes lenne megfontolni azt is, hogy az irányelv-javaslat kimondja: a nyilvánosságra hozatalt követő bizonyos időtartamban (de legalább 5–10 évig) a művet nem lehet árvának tekinteni.

1.4. A földrajzi hatály

Az irányelv-javaslat mindezen művek közül is azokra vonatkozik, amelyeket először egy tagállamban hoztak nyilvánosságra vagy sugároztak. Nem lényegtelen kérdés, hogy ezt úgy kell-e érteni, hogy az adott országnak a

Emiatt pedig érdemes lenne megfontolni, hogy a kimaradó műtípusok közül legalább azok tekintetében legyen egységes a szabályozás és kerüljenek be az irányelv-javaslat hatálya alá, amely műtípusokat fokozottan érinti az elárulás veszélye, illetve jellemzően fordulnak elő LAMS-intézmények gyűjteményében.

nyilvánosságra hozatalkor kellett tagállamnak lennie, vagy a jelenlegi tagállamok területén bármikor nyilvánosságra hozott művekre terjed ki a szabály, esetleg ezt majd rugalmasan kell értelmezni és a jövőben csatlakozó országokban valaha nyilvánosságra hozott művek is bekerülnek az irányelv-javaslat hatálya alá, a csatlakozás pillanatában.) A (11) preambulum-bekezdés szerint ennek a korlátozásnak a célja a „nemzetközi udvariasság” elvének figyelembevétele. Erre később, a nemzetközi joggal való összeegyeztethetőség vonatkozásában még kitérünk. (Közvetve ide tartozik, hogy az sem világos, miért kell a sugárzást külön említeni? Akkor is az irányelv hatálya alá tartozik-e a műpéldány, ha másutt hozták először nyilvánosságra, de az EU-ban sugározták először? Az első sugárzás ugyanis lehet a nyilvánosságra hozatal egy módja, de ezt szükségtelennek tűnik kiemelni itt, feltéve, hogy csak szerzői művekről van szó. Amennyiben az irányelv-javaslat kiterjedne a kapcsolódó jogi teljesítményekre, azok körében – például a rádió- és televíziószervezetek teljesítményei tekintetében lehetne jelentősége az első sugárzásnak.)

Íde is tartozik az is, hogy az országhatároknak a 20. században bekövetkezett számos változása miatt gondot okozhat, hogy pl. egy 1917-ben Magyarországon, Kassán nyilvánosságra hozott művet Magyarországon kell-e keresni, vagy Szlovákiában? Az ugyanis nem biztos, hogy a legcélszerűbb a keresést kizárólag Magyarországhoz kötni, lehetséges, hogy mérlegelési jogot lenne indokolt adni a felhasználónak, hogy mely országban keresi a jogosultat.

Az országhatároknak a 20. században bekövetkezett számos változása miatt gondot okozhat, hogy pl. egy 1917-ben Magyarországon, Kassán nyilvánosságra hozott művet Magyarországon kell-e keresni, vagy Szlovákiában? Az ugyanis nem biztos, hogy a legcélszerűbb a keresést kizárólag Magyarországhoz kötni, lehetséges, hogy mérlegelési jogot lenne indokolt adni a felhasználónak, hogy mely országban keresi a jogosultat.

1.5. A szomszédos jogi jogosultak

Az irányelv-javaslatban bevezetni kívánt rezsim nem terjed ki a szomszédos jogi jogosultságokra (a szöveg mindenütt csak művekről szól), ami viszont jelentősen korlátozhatja azon tartalmak körét, amelyek a speciális rezsim alá eshetnek. Így különösen problematikus lehet ez az audiovizuális és az audio anyagok esetében: hiszen itt a hozzáférhetővé tétel nem lesz attól feltétlenül jogszerű, ha a szerző tekintetében mentesül a felhasználó az egyedi engedélyszerzés kötelezettsége alól, hiszen még előadódhat, hogy az előadóművész és/vagy a hangfelvétel-előállító (vagy képviselőjük) engedélye is kell a felhasználáshoz. (Lásd ezzel kapcsolatban még egyszer a fentebb, a „hangzó anyagok” kifejezés tartalmához írottakat.) Mivel az utóbbi jogosult ritkán „vész el”, ezért megfontolandó lenne – hasonlóan a magyar joghoz – legalább az előadóművészek tekintetében kiterjeszteni a rendszert. Persze ha az előadóművész a kizárólagos jogait átruházta a hangfelvétel-előállítóra, akkor őt nem kell keresni: a hangfelvétel-előállító meg tudja adni az előadóművészi jogok tekintetében is a szükséges engedélyt. Enélkül sok audio és az audiovizuális tartalom esetében a felhasználás továbbra sem lesz lehetséges.

1.6. Többszerzős árva művek

Az irányelv-javaslat szerint a többszerzős művek(en fennálló egyes jogok) sajátos elbánást igényelnek akkor, ha ezen művek egyes jogosultjai ismertek, mások pedig nem. Ugyanakkor egyelőre úgy látszik, az uniós jogalkotó nem döntötte el, hogy milyen megközelítést is alkalmazzon ezek tekintetében.

Az 1. cikk (2) bekezdése értelmében ugyanis, ha egy műnek több alkotója is van, és (legalább) egy alkotója ismert és elérhető, az a mű nem tekinthető árva műnek, vagyis nem alkalmazandó vele kapcsolatban az a rezsim, amelyet az irányelv-javaslat bevezet. Viszont a (14) preambulum-bekezdés értelmében az ilyen művek esetében az „irányelv nem érinti az ismert vagy azonosítható jogosultak jogait”.¹¹ Ez a megfogalmazás viszont arra utal, hogy az ismert jogosultak tekintetében az általános szabályok lesznek alkalmazandók, a nem ismertek tekintetében viszont az irányelvi rezsim lesz irányadó. Tisztázni kell tehát (akár a szöveg megfelelő egyértelművé tételével is), hogy egy ilyen helyzetben az érintett műre egyáltalán nem terjedhet ki a speciális szabályozás (vagyis ezek továbbra is felhasználhatatlanok maradnak), vagy csak arról van szó, hogy az irányelv-javaslat azt kívánja elérni, hogy a ténylegesen egyébként gyakorolható jogok a „rendes eljárásban” kerüljenek gya-

korlásra és a speciális rezsim csak a valóban árva jogokra vonatkozzon. Álláspontom szerint az lenne kívánatos, ha a szabályozás – a magyar megoldáshoz hasonlóan – az utóbbi módon alakulna.

2. A KEDVEZMÉNYEZETT INTÉZMÉNYEK ÁLTAL TELJESÍTENDŐ FELTÉTELEK RENDSZERE

2.1. A gondos keresés

Az irányelv-javaslat 3. cikke értelmében ahhoz, hogy valamely mű árva-nak minősüljön, a fent felsorolt intézményeknek keresnie kell a megfelelő forrásokban (feltehetően a szerző vagy más jogosult beazonosítása érdekében, bár ez nem szerepel a szövegben). Az irányelv-javaslat (12) preambulum-bekezdése szerint ennek a keresésnek jóhiszeműnek és indokoltnak kell lennie.

A keresési módszerek tekintetében az irányelv-javaslat viszonylag rugalmas rendszert vezet be. Alapvetően tagállami kompetenciában hagyja a keresési módszerek előírását, azzal, hogy annak a műtípushoz kell igazodnia,

erről konzultálni kell a jogosultakkal és a felhasználókkal, valamint a keresési módszerek listájának minimálisan tartalmaznia kell az irányelv-javaslat melléklete szerinti keresési módszereket. Egy ilyen, félig nyitott lista elfogadása – még azzal együtt is, hogy adott feltételek között a legmegfelelőbb megoldásnak tűnik – óhatatlanul is lassítja a

harmonizációt, csökkenti annak esélyét, hogy gyorsan egységes szintű keresési rendszer alakuljon ki. Bár a keresésnek a származási országhoz való hozzákapcsolása kizárja azt a lehetőséget, hogy „forum-shopping” alakuljon ki a legegyszerűbb feltételeket előíró tagállam irányában, az azonban előfordulhat, hogy egy szigorúbb feltételeket támasztó tagállam művei kimaradnak, vagy csak szűkebb körben válnak hozzáférhetővé azokhoz képest, ahol kevesebb befektetéssel lehet árvává nyilvánítani egy művet. Itt érdemes azzal számolni, hogy a keresésnek a származási országhoz való kötése azt fogja jelenteni, hogy költségtakarékossági okokból a nemzeti könyvtárak csak a saját országukban nyilvánosságra hozott műveket fogják árva műnek minősíteni, bár elvben lenne lehetőségük arra, hogy más országban nyilvánosságra hozott művet is felhasználjanak.

Az irányelv-javaslat mellékletében listázott keresési módszerek tekintetében kifogásolható, hogy a lista tartalmazza a fotóművészeti, képzőművészeti alkotások tekintetében is a keresési módszereket (és ezek körét nem szűkíti a szöveges művekben megjelent vizuális alkotásokra), az irányelv-javaslat 1. cikke azonban egyáltalán nem foglalkozik a vizuális alkotásokkal (fotó- és képzőművészeti alkotásokkal), még abban az esetben sem, ha szöveges műben jelennek meg. Az irányelv-javaslat rendelkező részének és függelékének összhangba hozása az érintett műtípusok és a megfelelő keresési módszerek vonatkozásában feltétlenül indokolt.

2.2. Az árva művek adatbázisai

Az irányelv-javaslat (13)–(15) preambulum-bekezdései a keresések lehető leghatékonyabbá tételét kívánják elérni. Ennek érdekében mindenképp a keresési eredményekről nyilvános adatbázist kell építeni, bár azt nem határozza meg egyértelműen az irányelv-javaslat, hogy kinek a kötelezettsége lenne ez. Abból viszont, hogy a gondos keresést az intézmények végzik és arról senki felé nem tartoznak elszámolással (legfeljebb egy peres eljárásban), adódik, hogy az adatbázisokat is ők maguk építsék. A gondos keresés ténye mellett azonban azt is nyilvános adatbázisban kell tárolni, hogy mely árva művek kerülnek felhasználásra – az indokolás szerint a digitalizáció költségeinek csökkentése érdekében). Kérdés, hogy itt az lenne-e a cél, hogy az egyes digitalizált műpéldányok is szerepeljenek az adatbázisokban vagy csak egy utalásnak kell megjelennie arra vonatkozóan, hogy ezek elkészültek.

Fontos továbbá, hogy az irányelv-javaslat előírja, hogy az adatbázisok tervezésének és megvalósításának lehetővé kell tennie az összekapcsolást össz-európai szinten és biztosítani kell, hogy ezek egyablakos rendszerben kereshetők legyenek. Kétségtelen, hogy az adatbázis-építés javítja a rend-

szer költséghatékonyágát és általában a transzparenciáját. Ugyanakkor az irányelv-javaslat (és a hatástanulmány) semmilyen adatot nem tartalmaz arra vonatkozóan, hogy kinek kellene ezt megépítenie, hogyan válnak összekapcsolhatóvá és ennek mennyi lenne a költsége. Továbbá felvethető az is, hogy amennyiben az adatbázis ténylegesen nyilvános lesz, a piaci szereplők számára is hozzáférhetően, ez azt fogja jelenteni, hogy ők – ezekre az adatbázisokra alapítva – a jogsértésért való felelősségre vonás minimális esélyével fogják tudni felhasználni a műveket: a keresési kötelezettség és annak költségeinek viselése pedig csak az állami intézményeket – végső soron a nemzeti költségvetéseket – fogja terhelni.

2.3. Kölcsönös elismerés

Az irányelv-javaslat 4. cikke (minden preambulumai értelmezés nélkül) rögzíti, hogy az a mű, amely egy tagállamban árva műnek minősül, az minden más tagállamban is árva. Kérdés, hogy ez a viszonylag egyszerűnek tűnő rendelkezés azt jelentheti-e, hogyha egy tagállamban egy intézmény elvégezte a keresést, és rögzítette ennek és a felhasználásnak a tényét, ettől kezdve – erre az adatbázisra alapítva – bármely más EU tagállam LAMS-intézménye szabadon használhatja a művet. A (19) preambulum-bekezdés ugyanis azt mondja, hogy lehetővé kell tennie a tagállamoknak, hogy ezek az intézmények az általuk hozzáférhetővé tett művet más tagállamban lévő közönség számára is hozzáférhetővé tegyék. Úgy tűnik, hogy ezt viszont úgy is lehet érteni, hogy a tagállami LAMS-intézmények egy aktussal (a nemzeti keresés lefolytatásával) határon átnyúló nyilvánossághoz közvetítésre is jogosulttá válnának. Ennek a megközelítésnek ugyan nincs nyoma a rendelkező részben.

Itt szükséges azzal is foglalkozni, hogy egy tagállamban árvának minősülő jog nem feltétlenül lesz a másik tagállamban is árva: előfordulhat, hogy a nemzeti szabályozás az adott felhasználást szabad felhasználásnak tekinti, vagy kiterjed rá a közös jogkezelés hatálya. Ilyen esetben pedig nem lehet beszélni kölcsönös elismerésről. Ráadásul ez súlyosan veszélyezteti a jogbiztonságot is, hiszen ha egy tagállam egyetlen intézménye árvának minősít egy művet, az érthetően egy másik tagállam közös jogkezelő szervezete által végzett tevékenység hatályát (a kiterjesztett hatályt). Az is előfordulhat, hogy a másik tagállamban való jogszerű felhasználáshoz nem szükséges az árva művek adatbázisában való rögzítés sem, mivel az adott felhasználás ebben a másik tagállamban egyszerű szabad felhasználás alá esik.

Ide tartozik az is, hogy hogyan alakul az adatbázis hitelességéért való felelősség, hiszen ha valamely más intézmény a közzétett adatok alapján árva műként kíván felhasználni egy alkotást, és az adatbázisról később kiderül, hogy valótlan adatokat tartalmazott, szerzői jogsértés valósul meg, amelyért való felelősséget nem lenne feltétlenül indokolt minden további nélkül az adatbázisban bízó másik intézményre hárítani. Egy, a helyzethez igazított felelősségi megoldás kidolgozása azonban európai szinten kellene, hogy történjen.

Az irányelv ezen a ponton lerontani látszik a területi hatály elvét is. Megfogalmazásom azért óvatos, mert ezt az irányelv nem deklarálja, homályos szabályai pedig nem tesznek lehetővé egyértelmű olvasatot sem. Mindenesetre az irányelv nem térhet el az alkalmazandó jogra vonatkozó uniós rendeletektől, és a BUE vonatkozásában is csak részletszabályt állapíthat meg. Emiatt pedig az alkalmazandó jog tekintetében a felhasználás helyének jogától nem lehet itt eltérni. Az elég veszélyes megoldásnak tűnik, hogy egy bármely tagállamban lefolytatott, senki által nem ellenőrzött, nem hitelesített keresés alapján árvának minősített mű bárhol másutt Európában felhasználható legyen, végső soron akár EU-szinten online is hozzáférhetővé téve (ami jelenleg valamennyi olyan országban felhasználásnak minősül, ahol a hozzáférhetővé tétel megvalósul). Ez aligha tűnik megfontolt és a jogvédelem szintjét alapjaiban ki nem kezdő megoldásnak.

Az irányelv-javaslat nem rendezi azt az esetet sem, ha az árvának minősülő alkotást egy másik, azonos tagállamban lévő intézmény kívánna felhasználni. Feltételezhető, hogy rá ugyanazokat a szabályokat kellene alkalmazni, mint az EU más tagállamainak intézményeire.

3. KEDVEZMÉNYEZETT FELHASZNÁLÁSOK

Azon felhasználások körét, amelyekre az irányelvi rezsim kiterjed, a 6–7. cikkek együttes olvasatával, több lépésben lehet meghatározni.

Az irányelv-javaslat 6. cikkének (1) bekezdése értelmében alapvetően két felhasználási módon hasznosíthatják az intézmények az árvának minősülő műveket: az Infosoc-irányelv¹² 3. cikke értelmében vett nyilvánossághoz közvetítéssel, illetve az Infosoc-irányelv 2. cikke szerinti többszörözéssel, ez utóbbi esetben pedig csak digitalizáció,

hozzáférhetővé tétel, indexálás, katalogizálás, megőrzés vagy felújítás céljára. A 6. cikk (2) bekezdése általános szabállyal teszi, hogy csak egyes célokra lehet a felhasználást megvalósítani, kimondva, hogy a felhasználás – a 7. cikkben tett kivételektől eltekintve – mindig csak az intézmény közérdekű céljaival kapcsolatban történhet, ezek pedig a megőrzés, felújítás, valamint a kulturális és oktatási célú hozzáférés a gyűjteményekben őrzött művekhez. [Kodifikációs szempontból a két bekezdés összegyúrhatóknak tűnik, hiszen a (2) bekezdés szerint az (1) bekezdésbeli felhasználás mindig csak a közérdekű célok érdekében történhet. Implementációs szempontból pedig azt kell megjegyezni, hogy kérdés, mi történik akkor, ha egy intézménynek bővebb vagy szűkebb a közérdekű céljainak köre, mint amit itt az irányelv-javaslat meghatároz. Továbbá mi történne akkor, ha a közérdekű cél túlterjed a b) pontban felsorolt eseteken? „Érdemes lenne a szabályozást olyan módon átalakítani, hogy történjen egy általános utalás arra, hogy csak a közérdekű célok mentén lehet felhasználni a műveket, és ezeket a nemzeti szabályozás határozza meg, de ilyenek lehetnek különösen a következők...” Megjegyzendő, hogy ezt a logikát követi a szakaszt értelmező (17) preambulum-bekezdés.]

Már a 6. cikk is jóval túlmutatni látszik azon, hogy az intézmények közérdekű célokra maguk használják fel a műveket, hiszen a (3) bekezdése kimondja, hogy az irányelv-javaslat nem érinti az e szervezetek által közérdekű feladataik teljesítése keretében gyakorolható szerződéskötési szabadságot. A preambulum (18) bekezdése pedig ehhez kapcsolódóan azt mondja, hogy a múzeumok, az archívumok és a mozgóképörökség-védelmi intézmények – az ezen irányelvvel megengedett felhasználások céljából – kereskedelmi ügyfelekkel megállapodásokat köthetnek az árva művek digitalizálása és hozzáférhetővé tétele érdekében. A rendelkezések arról nem szólnak, hogy a kereskedelmi ügyfelek is felhasználhatják-e a műveket, de feltételezhető, hogy ha az intézmény ezeken keresztül teljesíti a közérdekű feladatát, akkor ugyanúgy az irányelvi rezsim szerint történik a felhasználás, mintha maga az intézmény végezné azt. Az irányelv-javaslat (18) preambulum-bekezdése utal arra, hogy ilyen esetben a partnerek anyagi hozzájárulást adhatnak, de hogy ennek szerzői jogi relevanciája van-e, arról nincs szó. Aligha fogadható el ugyanakkor, hogy ha a könyvtár ellenszolgáltatást kap a kereskedelmi partnerétől, ne legyen kötelezett ebben az esetben is arra, hogy ha a jogosult elérhetővé válik, ne fizessen számára a felhasználásért.

Az irányelv-javaslat 7. cikke további – az intézmények közérdekű céljain túlmutató felhasználásokat is lehetővé kíván azonban tenni a számukra (ezek tényleges lehetővé tételéről a tagállamok szabadon dönthetnek), egyes – többletfeltételnek látszó – feltételek teljesülése esetén.

A feltételek, amelyek mellett a közérdekű céljaikon kívül is felhasználhatnák a műveket, a következők: adatbázisban rögzíteniük kell a gondos keresést, a felhasználásokról nyilvános adatbázist kell fenntartaniuk, ha ismert a jogosult neve, akkor azt fel kell tüntetni a művön, ha a jogosult elérhetővé válik, díjat kell neki fizetni a felhasználás fejében, amelyet öt éven belül érvényesíthet. Feleslegesnek tűnik az adatbázis készítését itt újra feltételként szabni, mert az irányelv-javaslat eleve, az árva műnek minősítés körében, a 3. cikk (4) bekezdésében is előírja az intézmények számára az ilyenek készítését.

Úgy látom, az irányelv-javaslat négy szintű rendszert vezet be arra vonatkozóan, hogy ki milyen feltételekkel használhatja fel az árva műveket. Az irányelv-javaslatban megjelölt szervezetek közérdekű céljaik teljesítése során szabadon többszörözhetik és nyilvánossághoz közvetíthetik a műveket, ha azokat maguk árvának minősítették vagy más szervezetnél már árvának minősítették őket. Ugyanezek a szervezetek szintén szabadon használhat-

ják fel a műveket akkor is, ha nem közérdekű célra végzik a tevékenységüket, viszont ilyen esetben a jogosultak – elérhetővé válásuk esetén – díjigényt érvényesíthetnek velük szemben. Ha piaci szereplő végzi ezt a tevékenységet, gyakorlatilag jogszerűen továbbra sem teheti meg. Ha pedig a piaci szereplő az irányelv-javaslatban megjelölt szervezetekkel együtt, azok közfeladata teljesítésében vesz részt, akkor rá is érvényes a speciális rendszer. A piaci szereplők várhatóan élni fognak azzal a lehetőséggel, hogy olyan árva műveket használjanak fel, amelyekkel kapcsolatban valamely szervezet már elvégezte az árvának minősítést. Annak esélye ugyanis, hogy ilyen esetekben a jogsértésért a felhasználót felelősségre vonják, minimális lesz. Azt pedig lehetőség szerint el kellene kerülni, hogy az irányelv-javaslat elfogadása olyan piaci átrendezéshez vezessen, amely az ismert szerzőjű művek felhasználásainak jelentős eséséhez vezet.

Azt pedig lehetőség szerint el kellene kerülni, hogy az irányelv-javaslat elfogadása olyan piaci átrendezéshez vezessen, amely az ismert szerzőjű művek felhasználásainak jelentős eséséhez vezet.

Végül ebben a körben tisztázandó az, hogy a 7. cikk szerinti díjazás megfizetésére milyen módon kerül sor: az irányelv-javaslat ugyanis ebből a szempontból félreérthető rendelkezéseket tartalmaz: a 7. cikk (1) bekezdés 4. és 5. pontja, (2) bekezdése és a (22) preambulum-bekezdés alapján nem eldönthető, hogy a felhasználás fejében fizetendő díjat az intézménynek rendelkezésre kellene-e tartania folyamatosan, vagy csak akkor keletkezik kötelezettsége a díj kifizetésére, ha erre a jogosult peres úton igényt érvényesít. (Az előbbire utal ugyanis az, hogy a tagállamok a kedvezményezett intézmények által a szolgáltatásért beszedett díjat rendelkezésre kell tartania az esetlegesen ismertté váló jogosultak díjazására, máshol viszont arra utal, hogy csak akkor kell ezt megtennie, ha a jogosult ismertté válik. A díj előzetes elkülönítése amiatt lehet problematikus, mivel nincs semmilyen közbülső döntés arról, hogy mennyi is a fizetendő jogdíj, az csak akkor derül ki, ha a jogosult igényt érvényesít.)

Arra is utalni kell, hogy itt a szerző kizárólagos joga érvényesítésére válik jogosulttá, vagyis nem díjazásra (remuneration), hanem jogdíjra (royalty) fog érvényesíteni az intézménnyel szemben. (Itt ismételtelen olyan feladatok keletkeznek a gyűjtemények tekintetében, amelyeknek ellátására nagy valószínűséggel nincsenek felkészülve.)

4. AZ IRÁNYELV-JAVASLAT ALAPJÁN BEVEZETHETŐ NEMZETI RENDSZEREK

Bár az irányelv-javaslat kifejezetten nem zárja ki egyik nemzeti szabályozási modell alkalmazásának lehetőségét sem, az irányelv-javaslat (feltételezve, hogy az árva művek kérdésében EU-szinten kell lépést tenni) olyan előírásokat tartalmaz, amely a gyakorlatban és elméletben kidolgozott megoldási eszközök közül nem mindnek a bevezetését/fenntartását teszi lehetővé.

A (20) preambulum-bekezdés szerint az irányelv nem érinti a tagállamoknak a joggyakorlásra vonatkozó, létező megoldásait, mint a kiterjesztett közös jogkezelés. Úgy tűnik, ez csak annyit jelent, hogy azon jogok, amelyek a közös jogkezelés hatálya alá tartoznak, nem lehetnek árvák és nem kerülhetnek az irányelv-javaslat hatálya alá. Ez azonban biztosan nem azt jelenti, hogy a skandináv államokban az árva művek tekintetében működő kiterjesztett közös jogkezelési rendszerek is érintetlenek maradhatnak, vagyis változatlan formában fennmaradhatnak, hiszen az előzetes keresés (amelynek beépítését a nemzeti megoldásokba az irányelv-javaslat egy „shall”-szabállyal kötelezővé tenné) ezeknek nem tud része lenni, mivel az engedély blanketta jellegű, végső soron valamennyi műre vonatkozik.¹³ Emiatt lehet arra is számítani, hogy a skandináv EU-tagállamok nem lesznek lelkes támogatói az irányelv elfogadásának.

Ugyanakkor nem feltétlenül könnyű elhatárolni a két rendszert, hiszen a skandináv államokban a blanketta-engedélyek gyakorlatilag a kiterjesztett közös jogkezelés mintájára alakulnak. Emiatt helyesebb – és nagy valószínűséggel könnyebben támogatható – lenne egy olyan szabályozás, amely ez utóbbiaknak a létjogosultságát is meghagyja.

Továbbá az irányelv-javaslatához fűzött hatástanulmány hivatkozik arra, hogy az állami engedélyezési rendszer bevezetésének előírását amiatt nem választotta a Bizottság, mert annak a költségei miatt nem lehet hatékony a rendszer.¹⁴ Az irányelv-javaslat szabályai azonban ennél tovább mennek: egyáltalán nem tartalmaznak utalást arra, hogy bármely ponton beléphetne ható-

ság a mű árvává nyilvánításába, a felhasználás engedélyezésébe vagy annak ellenőrzésébe. Míg ennek a szabályozási megoldásnak a magas társadalmi költségeivel nem is nagyon lehet vitatkozni (ezt a magyar rendszer gyakorlati tapasztalatai is megerősítik), szükséges lenne azt mégis alaposan megfontolni, hogy legalább az árva művek adatbázisainak létrehozásában legyen szerepe valamely hatóságnak (ez persze máris szoros összefüggést mutat a költség-szempontokkal). Ez a kapcsolat már csak az adatbázisok megbízhatósá-

ga, hitelessége szempontjából is kiemelkedő jelentőségű lenne.

Mindezek alapján viszont arra kell következtetnünk, hogy a modellek közül az árva jogok hasznosításának

szabad felhasználásként való gyakorlásának megengedése az egyetlen bevezethető nemzeti megoldás. Ezzel kapcsolatban azonban egyáltalán nem egyértelmű, hogy megtehetik-e a tagállamok. Ugyanis a többszörözésre és lehívásra hozzáférhetővé tételre vonatkozó kivételek és korlátozások körét az Infosoc-irányelv 5. cikke jelenleg taxatív módon határozza meg, összhangban a BUE, a WIPO Szerzői Jogi Szerződés, a WIPO Hangfelvételekről és Előadásokról szóló Szerződés, valamint a TRIPS-megállapodás vonatkozó rendelkezéseivel, különös tekintettel a bennük foglalt háromlépcsős tesztre. Az irányelv-javaslat azonban nem tartalmaz semmilyen rendelkezést arról, hogy milyen viszonyban áll az Infosoc-irányelv vonatkozó szakaszával, kiegészíti-e azt esetleg. Ennek hiányában viszont nem lehet biztonsággal állítani, hogy a tervezet összhangban állna a hatályos acquis-val.

5. AZ IRÁNYELV-JAVASLAT ÖSSZHANGJA A NEMZETKÖZI JOGGAL

Bár az irányelv-javaslat a „nemzetközi udvariasság okán” kizárólag az EU-n belül nyilvánosságra hozott művekre vonatkozik, ez nem jelenti azt, hogy a szabályozás az EU belügye lenne és a javaslatnak ne kellene összhangban állnia a nemzetközi egyezményi rendelkezésekkel.

Az irányelv-javaslat két felhasználási mód tekintetében ad szabályokat: a többszörözésre és az online hozzáférhetővé tételre. Ezt a két jogot az uniós jog harmonizálja,¹⁵ a nemzetközi egyezményeknek megfelelő, azokkal összhangban álló rendelkezéseket tartalmaz.¹⁶ A két említett szerzői jogosultság a nemzetközi szerződések alapján nem korlátozható minden további nélkül: az esetleges korlátozásnak (kivételek) eleget kell tennie az ún. háromlépcsős teszt kritériumainak, vagyis egyes kivételes esetekre kell korlátozódnia, ami nem lehet sérelmes a mű rendes felhasználására és nem sértheti indokolatlanul a szerző jogos érdekeit.¹⁷ (Ez a rendszer egyébként a WIPO Előadásokról és Hangfelvételekről szóló Szerződésének 16. Cikke alapján irányadó az előadóművészek és a hangfelvétel-előállítók tekintetében is, tehát ha az irányelv-javaslat kibővülne az ő tekintetükben, e vonatkozásban is eleget kellene tenni a nemzetközi követelményeknek.)

Egyébként alig 10 éve, 2001-ben az Infosoc-irányelvben egyszer már mérlegelte az uniós jogalkotó, hogy melyek azok a többszörözési jogot és a nyilvánossághoz közvetítés jogát érintő kivételek és korlátozások, amelyek eleget tesznek a WIPO-szerződésekben foglalt háromlépcsős tesztnek: ezek közül jelen esetben kiemelkedően fontos a LAMS-intézményi többszörözéseket lehetővé tevő 5. cikk (2) bekezdésének c) pontja és a LAMS-intézmények által végezhető nyilvánossághoz közvetítésre vonatkozó (3) bekezdésének n) pontja. Ezekre a szabályokon felül pedig az Infosoc-irányelv 5. cikkének (4) bekezdése a nemzeti jogalkotók számára is előírta a háromlépcsős teszt alkalmazását a nemzeti szabályok kialakításánál, biztosítva, hogy a nemzeti szabályok ne terjedjenek túl az Infosoc-irányelvben megállapított kereteken.

Mindezekhez képest az irányelv-javaslat jelentősen kibővítené a felhasználási kört: az árvának minősülő művek akár az intézmények alapvető funkcióitól teljesen elválva, lényegében korlátlanul hozzáférhetővé válnának online. Itt utalni kell arra, hogy maga az irányelv-javaslatához fűzött hatástanulmány is utal arra, hogy egy, a jelenleginél bővebb kivétel vagy korlátozás bevezetése feltehetően ellentétes lenne az Infosoc-irányelvvel.¹⁸

Aligha lehet a háromlépcsős teszt szerinti kivételes esetnek tekinteni egy felhasználást, ha egyes pesszimista statisztikák szerint a védett művek 30-40%-át érintheti és a cél a tömeges digitalizálásuk volna. A közérdeken túlmutató, 7. cikkben szabályozott esetekben történő felhasználási lehetőség egyébként sincsenek elég jól definiálva ahhoz, hogy úgy lehessen tekinteni, kivételes esetekről lenne szó.

Ráadásul az irányelv-javaslat olyan modellt kíván kialakítani, amelynek alapján ezek a művek elsősorban ezen az úton lennének felhasználhatók, vagyis az irányelv-javaslat által megengedett cselekmények válnának a művek rendes felhasználásává (más módon, más úton, esetleg más szereplő által való felhasználásuk ugyanis jogszerűen lehetetlen volna, kivéve, ha az érintett felhasználás egyébként közös jogkezelésbe tartozik vagy szabad felhasználás hatálya alá esik). Mivel pedig a háromlépcsős teszt első két lépésőjén nagy valószínűséggel nem jutna túl a megoldás, azt már egyáltalán nem is kell vizsgálni, hogy a harmadik lépcsője, a szerző jogos érdeke sérelme megvalósul-e.

Az irányelv-javaslat a „nemzetközi udvariasságra” hivatkozva korlátozza a szabályozás hatályát, csak az EU valamely tagállamában nyilvánosságra hozott művekre terjedne ez ki. Ez értelemszerűen semmiképp nem jelentheti azt, hogy az EU-n belül minden további nélkül lehetővé lehetne tenni olyan korlátozásokat, amelyek nem felelnek meg a nemzetközi szerződéseknek, még hozzá a következőkből fakadóan.

Az irodalmi és művészeti művek szerzői jogi védelméről szóló 1886-os Berni Unió Egyezmény (a továbbiakban: BUE) hatályos 21. Cikke nem teszi lehetővé a szerződő országok számára, hogy olyan megállapodásokban vegyenek részt, amelyek alacsonyabb védelmi szintet biztosítanak csak a szerzők számára, mint amit a BUE garantál. Bár az EU a BUE-nek nem tagja, ugyanakkor a WIPO Szerzői Jogi Szerződésének ratifikálásával az EU és valamennyi tagállama magára nézve kötelezőnek ismerte el a BUE 1–21. Cikkeit, vagyis a 21. Cikk alkalmazandó az EU vonatkozásában is. Ilyen módon pedig az EU-n belül, az EU-ban nyilvánosságra hozott művek tekintetében sem hozható létre olyan szabályozás, amely ellentétes lenne a BUE 21. Cikkével.

Ebből következően az irányelv-javaslatot összhangba kell hozni a nemzetközi szerződésekkel, mert úgy látszik, ez jelenleg nem valósul meg. Azt le-

het mondani, hogy ha az irányelv-javaslat átültetése közvetve olyan kötelezettséget teremt, amelynek alapján a tagállamoknak szabad felhasználást kell bevezetnie, ráadásul erre sem a nemzetközi jog, sem az uniós szabályok alapján nem kerülhet sor, az olyan helyzetet teremt, amelyben elkerülhetetlen, hogy a tagállamok megsértsék az *acquis*-t.

6. ÖSSZEFOGLALÁS

Bár a javasolt szabályozási megoldás az alacsonyabb társadalmi költségek közé tartozik és felszínes szemlélődés alapján igen rugalmasnak is tűnik, egy mélyreható elemzés során arra lehet jutni, hogy a kedvezményezett intézmények számára olyan költségeket generál, amelyek miatt alappal lehet tartani attól, hogy ezt az eszközt ugyanúgy nem fogják tudni igénybe venni, mint a ma is rendelkezésre álló lehetőségeket. A rendszer költségeit ráadásul a „hatástanulmány” sem említi.

A fent kifejtettek alapján megkérdőjelezhető az is, hogy a modell képes-e ernyőmegoldásként funkcionálni, mivel a „shall” szabályai egy kivétellel gyakorlatilag kizárják a többi nemzeti szabályozási modell bevezetésének, illetve fenntartásának lehetőségét.

A Bizottság javaslatának a nemzetközi joggal való összeegyeztethetősége alapvető kérdés, amelyet a szöveg egészével kapcsolatban meg kell vizsgálni, de különösen a 7. cikkre tekintettel szükséges feltétlenül. Ennek elmaradása lehetetlen helyzetbe sodorhatja a tagállamokat, hiszen feltétlenül jogot fognak sérteni.

Bár a fent írottak alapján a Tanácsban éles vita várható és minden arra utal, hogy a szöveg aligha kerül ebben a formában elfogadásra, a magyar delegációnak – és másoknak is – feltétlenül szem előtt kell tartania majd a szabályok összeegyeztethetőségét a nemzeti szabad felhasználások és a közös jogkezelés rendjével.

Ebből következően az irányelv-javaslatot összhangba kell hozni a nemzetközi szerződésekkel, mert úgy látszik, ez jelenleg nem valósul meg. Azt lehet mondani, hogy ha az irányelv-javaslat átültetése közvetve olyan kötelezettséget teremt, amelynek alapján a tagállamoknak szabad felhasználást kell bevezetnie, ráadásul erre sem a nemzetközi jog, sem az uniós szabályok alapján nem kerülhet sor, az olyan helyzetet teremt, amelyben elkerülhetetlen, hogy a tagállamok megsértsék az *acquis*-t.

Jegyzetek

- * A jelen tanulmány személyes szakmai álláspontját tükrözi.
- Brussels, 24.5.2011, COM(2011) 289 final 2011/0136 (COD). Mivel az irányelv-javaslat szövege egyelőre igen gyenge minőségű fordításban érhető csak el, ezért elemzésünkben a szöveg angol nyelvű változatát vesszük alapul.
 - http://goliath.ecnext.com/coms2/gi_0199-12532784/INTELLECTUAL-PROPERTY-BARRIER-WANTS-TO.html
 - http://ec.europa.eu/atwork/programmes/docs/cwp2010_annex_hu.pdf 23. oldal.
 2011. március 14. Madrid. EU elnökségi konferencia „Digitisation of cultural material” címmel.
 - Az előadás letölthető a spanyol Kulturális Minisztérium honlapjáról: http://www.mcu.es/principal/docs/MC/PresidenciaUE2010/Aniko_Gyenge_presentation.pdf
 - SEC(2011) 615/2 Commission Staff Working Paper Impact Assessment on the Cross-border Online Access to Orphan Works. 5.5.3.
 - Lásd a konferenciáról szóló blogbejegyzést: http://eszerint.blog.hu/2011/07/02/kozvetites_a_2011_es_alaj_konferenciarol_dublinbol_ii_resz
 - Árva mű nevelőszülő keres. Magyar Jog 2009. március.
 - Itt említendő azonban az a – jelen tanulmánnyal párhuzamosan született – tanulmány, amelynek elemzése szintén tartalmaz érdemi megfontolnivaló szempontokat az irányelv-javaslatlaltal (különösen az árva művek nem közérdekű felhasználásainak jelentőségével és az azzal kapcsolatos nehézségekkel, valamint a szabad felhasználásokkal összefüggő problémákkal) kapcsolatban,

- amelyeket ezen írás más szempontból ugyan, de szintén bemutat. Mezei Péter írása A szerzői jog jövője (is) a tét – Gondolatok a Google Books könyvdigitalizációs projektről címmel a Szerzői Jogi és Iparjogvédelmi Szemle 2011. októberi számában jelenik meg.
- A Bizottság 2006. augusztus 24-i 2006/585/EK ajánlása a kulturális anyagok digitalizálásáról és online hozzáférhetővé tételéről, valamint a digitális megőrzésről.
 - (Itt figyelni kell arra is, hogy az irányelvtervezet preambulum-bekezdése pontatlan, mivel vagylagossá teszi az árva műnek minősülés feltételeit: eszerint az a jog sem fog árvának minősülni, amelynek a jogosultja ugyan ismert, de nem tudjuk, hol tartózkodik. Így számos, de facto árva mű eshet ki a speciális rezsim alól.)
 - Az információs társadalomban a szerzői és szomszédos jogok egyes vonatkozásainak összehangolásáról szóló 2001. május 22-i 2001/29/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv.
 - Erre utal az irányelv-javaslatához fűzött hatástanulmány is, lásd a hatástanulmány 4.3. pontja.
 - 19–21. o.
 - Infosoc-irányelv 2. cikkének a) pontja és 3. cikkének (1) bekezdése.
 - Infosoc-irányelv (15) preambulum-bekezdés.
 - WCT 10. Cikk. Infosoc-irányelv 5. cikk (4) bekezdés.
 - Hatástanulmány 52. lábjegyzet.